

Силабус курсу Вірування та народні звичаї українців

Освітній ступінь – бакалавр
Галузь знань: 03 Гуманітарні науки
Спеціальність: 032 історія та археологія
Освітньо-професійна програма «Історія та археологія»
Кількість кредитів – 3

Рік підготовки, семестр – 1 рік, II семестр

Компонент освітньої програми: обов'язкова

Дні занять: четвер, 12.45-14.05, ауд. 1003
Консультації: п'ятниця 14.05, ауд. 1006

Мова викладання: українська

Керівник курсу

ПІП Ятищук Оксана Василівна, кандидат історичних наук, доцент

Контактна інформація 03охана05@ukr.net 067-839-73-93

Опис дисципліни

Метою вивчення вибіркової дисципліни «Вірування та народні звичаї населення України» є ознайомлення студентів з найновішими публікаціями та дослідженнями, як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, а відтак вміти застосовувати їх методологічні підходи і концепції в ході власних наукових досліджень на стику історії та археології.

Курс розроблено таким чином, щоб надати учасникам необхідні знання, обов'язкові для того, щоб оволодіти методикою наукових досліджень зі сфери історичної етнології. Тому курс репрезентує як огляд концепцій генезису та шляхів еволюції народної обрядовості українців, так і процесів та інструментів, які потрібні для їх самостійного студіювання.

Використовуючи найновіші здобутки історіографії, сформувати у майбутніх дослідників-етнологів знання про світоглядну сферу традиційно-побутової культури українського народу, зокрема про народну обрядовість. Розглянути історичний розвиток календарних свят українців, проаналізувати головні віхи річного кола українського хлібороба, змістове наповнення народних свят у різних етнографічних районах України. Висвітлити родинну обрядовість, яка в образносимволічній формі відзначала певні етапи життя людини і найважливіші стадії розвитку родини в її життєвому циклі (утворення сім'ї, народження дитини, смерть когось з членів родини). Розкрити структуру обрядовості, пов'язаної з трудовою та професійною діяльністю як органічною складовою святково-обрядової культур. Встановити загальноукраїнські та локальні особливості народної обрядовості, простежити трансформаційні зміни та новації, що відбуваються у сучасному святковому просторі України.

Навчальний контент

Год. (лек. /сем.)	Теми	Результати навчання	Завдання
		Змістовий модуль 1. Українська громада, родина, традиційне господарство, його регіональні особливості, народні промисли і ремесла, сучасний стан їх збереження	
1 / 2	Тема 1. Вступ до дисципліни. Загальна	Сутність поняття народознавства як навчальної дисципліни. Мета та завдання курсу.	Питання Презентація

	характеристика джерел та огляд історіографії з народної культури українців	Об'єкт та суб'єкт дисципліни. Функції народознавства. Характеристика джерел.	
1 / 2	Тема 2. Історико-етнографічне районування України	Проблеми історико-етнографічного районування України. Поняття про «історико-етнографічний район/область» у науковій літературі. Умови створення історико-етнографічних регіонів. Основні етапи регіоналізації України. Історико-етнографічні райони України: а) Середня Наддніпрянина; б) Поділля; в) Полісся та Волинь; г) Карпати; д) Слобожанщина; е) Південь (Степова) Україна.	Намалювати карту історико-етнографічного районування і її захист
2 / 2	Тема 3. Українська громада, історія її розвитку, форми громадських спільнот і сучасний стан	Історичні джерела про сільські громади. Формування, розвиток, руйнування сільських громад у різних регіонах України. Громада як самоврядований колектив, її господарські функції та внутрішня структура. Діяльність громад на різних рівнях. Територіальна і церковна громада. Громадське самоврядування. Громадський побут. Господарська діяльність громад. Громадські звичаї. Традиції колективної трудової взаємодопомоги. Супруга, толока. Громадські функції соціального захисту селян. Громадський етикет. Громадські заборони. Громадський центр та його будівлі. Господарські виробничі споруди сільської громади. Звичаєве право як історично сформована сукупність правових традицій і звичаїв, якими регулювалися стосунки і поведінка людей у різних сферах життя. Обрядовість звичаєвого права українців.	Проаналізувати ситуації звичаєвого права у творі І. Нечуй-Левицького «Кайдашева сім'я».
2 / 2	Тема 4. Українська родина, історія її розвитку, типи, сучасні трансформації	Сім'я в Україні. Внутрисімейні відносини та тип сімейного авторитету. Традиційна незалежність української жінки. Етнопедагогіка як національна система виховання дітей. Виховні ідеали українців, їх формування з національного світогляду, філософії народу, національної ідеології. Початок української етнопедагогіки у кількатисячолітній історії народу. Відображення педагогічного досвіду у фольклорі, іграх, танцях, мистецтві, обрядах та традиціях. Традиції української етнопедагогіки в діяльності козацьких січових шкіл. Козацька педагогіка. Ідеали української етнопедагогіки та її	Питання Проблемні завдання

		головні принципи. Основна програма виховання в українській етнопедагогіці: підготовка майбутнього господаря й господині.	
1 / 2	Тема 5. Традиційне господарство українців, його галузі і регіональні особливості	<p>Основні напрямки землеробства: рільництво, городництво, садівництво.</p> <p>Тваринництво та його основні галузі: м'ясне і і молочне скотарство, вівчарство, свинарство, конярство, кролівництво, птахівництво та ін. Звичаї, обряди, забобони, пов'язані з тваринництвом.</p> <p>Допоміжні заняття українців: мисливство, рибальство, бджільництво.</p> <p>Домашні промисли і ремесла українців: прядіння і ткацтво, килимарство, в'язання, гончарство, деревообробка, плетіння з соломи і лози, обробка металу, ковальство та ін..</p> <p>Транспорт як засіб підтримки економічних, виробничих, культурних та побутових стосунків, заселення та освоєння територій.</p>	Питання Тести
		Змістовий модуль 2. Духовна культура українців: традиційна річно-календарна, родинна обрядовість, сучасний стан її збереженості	
1 / 2	Тема 6. Світоглядні уявлення українців. Вірування, демонологія	<p>Традиційні народні уявлення та вірування. Забобони та їх дохристиянське походження та особливості слов'янських дохристиянських вірувань. Звичаї, обряди і ритуали.</p> <p>Українська міфологія як сукупність переказів про живу і неживу природу та людину. Національні і сюжетно-тематичні особливості української міфології.</p> <p>Культи, забобони, ворожіння.</p> <p>Українська демонологія. Поняття про духів, демонів, демонологію. Образи української міфології: домовик, лісовик, русалка, чорт, перелесник, полісун, очеретяник, польовик, болотник та ін..</p> <p>Космологічні уявлення як система народних міфологічних вірувань та поглядів на сутність і походження небесних тіл Сонячної системи та зірок.</p>	Згадати та записати українські народні казки, в яких згадуються українські боги та персонажі української демонології.
2 / 2	Тема 7. Народний календар	<p>Народний календар. Літочислення, тиждень. Місячний календар. Походження назв місяців. Сонячний календар. Астрономічні фази сонячного року. Зоряне значення проукраїнського календаря. Графічний символ проукраїнського календаря.</p> <p>Язичницька концепція часу.</p>	Питання Презентація
2 / 2	Тема 8. Український фольклор	<p>Поняття про усну народну творчість та її головні ознаки: традиційність, зв'язок з обрядами, звичаями, трудовими заняттями, дозвіллям,</p>	Питання Проблемні завдання

		<p>багатоваріантність, усність, імпровізаційність, колективний характер. Регіональні особливості усної народної творчості.</p> <p>Жанровий склад українського фольклору: поетичний та прозовий (казки про тварин, героїко-фантастичні, побутові, легенди, перекази, оповідання, гумористичні твори).</p> <p>Традиційна календарно-побутова обрядовість та етапи її формування. Поняття «обряд», «звичай», «традиція».</p> <p>Основні обряди весняного, літнього, осіннього та зимового циклу народних свят.</p> <p>Трудові свята й обряди українців: першої борозни, проводи на полонину, першого снопа, обжинки та ін.</p> <p>Національна емоційно-образна свідомість. Символічне значення кольорів і назв одягу.</p>	
2/2	Тема 9. Релігійна культура українців	<p>Ведійські витоки давньоруської релігії. Можливе започаткування віденської культури в Україні 12-10 тисяч років тому. Ведійські вірування арійських (індоевропейських) народів. Написання Вед («достовірних знань») в II – на початку I тис. до н.е. Чотири збірки Вед.</p> <p>Джерела руської віри: «Острологія», «Звездочет», «Колядник», «Волховник», «Велесова книга», праці іноземних мандрівників, матеріали археологічних розкопок давніх храмів. Богослужіння русів-українців. Жертвоприношення. Магічні обрядові дії. Язичницька духовна верства.</p> <p>Християнізація українського народу і спроби духовного визволення. Хрещення Аскольда (860 р.), Ольги і Ігоря (944р.). Святослав – останній язичницький князь Русі-України. Спроба впровадження в Русі ісламу у 80-х роках X ст. за князя Володимира. Хрещення Русі між 853 і 889рр. Постійні заворушення, пов'язані зі зміною віри (1024, 1068, 1071, 1144 та ін..)</p> <p>Християнське віровчення в Україні та його різновиди останнього тисячоліття. Біблія. Євангеліє.</p>	Питання Тести
2/2	Тема 10 Українське народне мистецтво	<p>Народна музична культура. Періоди формування української пісні. Магічно-утилітарна роль музики в житті українців. Кобзарське мистецтво. Лицарські пісні, козацькі притчі, запорізькі псалми, українські думи. Кобзарі та лірники.</p> <p>Народні музичні інструменти. Давні назви музичних виконавців. Козацькі та інші українські музичні інструменти.</p> <p>Народний танець. Магічна роль первісного танцю. Класифікація українських танців за різними ознаками.</p>	Проведення майстер-класу з витинанки та майстринею Галиною Дудар.

	Декоративно-ужиткове мистецтво: традиції та сучасність. Його види: іконопис, настінний живопис, малярство, писанкарство, різьблення по дереву, художнє скло, вишивка, скульптура, вироби із шкіри та соломи, бісеру, витинанки, народна іграшка і т.п.	
--	--	--

Формування програмних компетентностей

Індекс в матриці	Програмні компетентності
Загальні компетентності	
ІК	Здатність розв'язувати спеціалізовані задачі й практичні проблеми в галузі історії та археології або у процесі навчання, здійснювати аналіз історичних явищ і подій, що передбачає застосування теорій та методів історичної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю
ЗКЗ	Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.
ЗК6	Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.
ЗК8	Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
ЗК9	Здатність бути критичним і самокритичним.
Фахові компетентності	
ФК1	Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.
ФК9	Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.
ФК12	Здатність робити відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів, організовувати археографічну діяльність, роботу в архівах та музеях, державних наукових та науково-дослідних установах у відповідності з прийнятими
Програмні результати навчання	
ПРН 6.	Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії
ПРН 9.	Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України
ПРН 12.	Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій та спільнот.

Літературні джерела

1. Артюх Л. Ф. Їжа та харчування Київської Русі // Етнографія Києва і Київщини: традиції й сучасність. К.: Наук. думка, 1986. С. 65–83.
2. Археология Украинской ССР: У 3 т. К.: Наук. думка, 1985. Т. 1; 1986. Т. 2, 3.
3. Баран В. Д. Давні слов'яни. К., 1998.
4. Бессонова С. С. О скифских повозках // Древности степной Скифии. К.: Наук. думка, 1982. С. 102–117.
5. Білан М. С., Стельмащук Г. Г. Український стрій. Львів, 2000.
6. Брей У., Трам Д. Археологический словарь. М.: Прогресс, 1990.
7. Гладкий М. Організація і форми випасу худоби // Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження. Львів, 1999. Вип. 2: Овручина. 1995. С. 33–44.
8. Гладкий М. Традиційне скотарство Середнього Полісся другої половини XIX – першої половини XX ст.: Історико-етнологічне дослідження. Дрогобич: Вимір, 2007.
9. Глушко М. Історія народної культури українців: навч. посібник/ Михайло Глушко. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. -416 с., іл
10. Глушко М. Бовкун як етнокультурний феномен українців // Вісник Львівського університету: Серія історична. Львів, 1999. Вип. 34. С. 501– 516.

11. Глушко М. Види упряжі коня як тягової сили в Україні та їх генетичні витоки // Народознавчі Зошити. 2002. № 1–2. С. 32–40.
12. Глушко М. Віл у різдвяно-новорічній обрядовості українців: реконструкція первісного образу та історичного змісту // Вісник Львівського університету: Серія історична. Львів, 2000. Вип. 35–36. С. 399–425.
13. Глушко М. Рибальські снасті та способи їх застосування // Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження. Львів, 1999. Вип. 2: Овруччина. 1995. С. 19–32.
14. Глушко М. Системи запрягу коня у традиційний транспорт українського селянства XVI–XX ст. // Народознавчі Зошити. 1998. № 4. С. 359–373.
15. Глушко М. Походження та джерела слов'янської “колодки” як звичаю весняної календарної обрядовості // Вісник Львівського університету: Серія історична. Львів, 2005. Вип. 39–40. С. 433–455.
16. Гонтар Т. О. Народне харчування українців Карпат. К.: Наук. думка, 1979.
17. Гошко Ю. Г., Кіщук Т. П., Могитич І. Р., Федака П. М. Народна архітектура Українських Карпат XV–XX ст. К.: Наук. думка, 1987.
18. Данилиха Н., Пуківський Ю. Традиційна весняна календарна обрядовість українців Волині в контексті соціалізації молоді // Вісник Львівського університету. Серія культура і мистецтво. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. Випуск 25. С. 24–33.
19. Данилиха Н., Гриньох Н. Політичні аспекти та соціально-побутові і демографічні наслідки переселення українців із Польщі в Україну. // Депортації, примусові переселення в житті народів, у долі людей людей: матеріали Міжнародного круглого столу. Київ: б/в, 2016. С. 45–50.
20. Історія Української РСР: У 8 т., 10 кн. К.: Наук. думка, 1977. Т. 1. Кн. 1; 1979. Т. 1. Кн. 2; 1979. Т. 2.
21. Кутельмах К. Аграрні мотиви в календарній обрядовості поліщуків // Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження. Львів, 1999. Вип. 2: Овруччина. 1995. С. 191–210.
22. Макаруч С. А. Історико-етнографічні райони України: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 352 с., 53 іл.
23. Мандибура М. Д. Полонинське господарство Гуцульщини другої половини XIX – 30-х рр. XX ст. (Історико-етнографічний нарис). К.: Наук. думка, 1978.
24. Матейко К. І. Український народний одяг. К.: Наук. думка, 1977.
25. Моздир М. Один із давніх видів поліського рибальства “на посвєт” // Записки Наукового товариства ім. Шевченка. Львів, 1995. Т. 230.
26. Павлюк С. П. Традиційне хліборобство України: агротехнічний аспект. К.: Наук. думка, 1991.
27. Радович Р. Релікти архаїчного поліського житла // Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження. – Львів, 1999. Вип. 2: Овруччина. 1995. С. 87–98.
28. Радович Р. Розвиток поліського житла: проблема генезису стелі // Вісник Львівського університету: Серія історична. Львів: ЛНУ ім. Ів. Франка, 2008. Вип. 43. С. 88–133.
29. Радович Р. “Хата в хаті”, або житло з дахом на пристінних стовпах // Вісник Львівського університету: Серія історична. Львів, 2003. Вип. 38. С. 705–726.
30. Сілецький Р. До питання про відкрите вогнище як опалювальний пристрій народного житла на Правобережному Поліссі // Вісник Львівського університету: Серія історична. Львів, 1999. Вип. 34. С. 495–500.
31. Тиводар М. Традиційне тваринництво Українських Карпат другої половини XIX – першої половини XX ст. (Історико-етнологічне дослідження). Ужгород, 1994.
32. Український народний одяг XVII – початку XIX ст. в акварелях Ю. Глоговського / Авт. та упоряд. Д. П. Крвавича, Г. Г. Стельмащук. К.: Наук. думка, 1988.
33. Українці: Історико-етнографічна монографія у двох книгах. Описне: Українське Народознавство, 1999. Кн. 1, 2.
34. Шилов Ю. А. Залишки возів у курганах ямної культури Нижнього Подніпров'я // Археологія. 1975. № 17. С. 53–61.
35. Шнирельман В. А. Происхождение скотоводства (Культурноисторическая проблема). Москва: Наука, 1980.
36. Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego. Wrocław, 1993. Т. 1: Rolnictwo i hodowla. Cz. 1. Інформаційні ресурси: www.litopys.org.ua; www.histoty.org.ua; www.uht.org.ua; www.history.com.ua

Політика оцінювання

- **Політика щодо дедлайнів та перескладання:** Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності балів).
- **Політика щодо академічної доброчесності:** Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування та підготовки практичних завдань в процесі заняття.
- **Політика щодо відвідування:** Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

Оцінювання

Остаточна оцінка за курс розраховується наступним чином:

Види оцінювання	% від остаточної оцінки
Модуль 1 (теми 1-5) усне опитування, завдання	35
Модуль 2 (теми 6-10) усне опитування, завдання, ессе	35
ІНДЗ (теми 1-10)	15
Екзамен (теми 1-10) – тести	15